

De grote sprong voorwaarts

Time Magazine heeft Shanghai uitgeroepen tot grote kanshebber voor de titel van "centrum van de wereld" van de 21ste eeuw. De miljoenenstad met de bewogen geschiedenis is dan ook het bruggenhoofd van de renaissance van de grootmacht China. Een portret van een fascinerende versmelting van Oost en West door Marc Goldchstein.

Van bij de aankomst in Shanghai wordt u geconfronteerd met de stormachtige ontwikkeling die deze stad doormaakt. Vandaag moet u de 33 kilometer tussen de nieuwe luchthaven en het centrum nog afleggen langs een nieuwe snelweg en één van de twee nieuwe hangbruggen. Maar binnen het jaar brengt een elektromagnetische levitatietrein u tegen 430 kilometer per uur op 8 minuten in het centrum. Vandaag staat er alleen de pijlers, volgend jaar, gegarandeerd, rijdt het ding.

Zo gaat het er sinds 1990 aan toe. Toen heeft Deng Xiao Ping beslist om van de regio met zijn 13 miljoen inwoners (7,5 miljoen in de stad zelf) het speerpunt van de economische hernieuwing van China te maken. De resultaten zijn er: het inkomen is er op 10 jaar met een factor 3,4 gestegen, tot zo'n tweederde van het Portugese peil. Ook de bouwwoede was duizelingwekkend: bijna de helft van alle wolkenkrabbers-in-aanbouw ter wereld stond in Shanghai. Chinezen, dat weten we sinds de Grote Muur, weten van aanpakken.

Een taxirit over de verhoogde snelwegen is een uitstekend eerste contact. Torengebouwen doorspekken het landschap: gedurfde architectuur voor de bedrijfsgebouwen en shoppingcentra, wooncomplexen voor de doorsnee Chinezen, meer stijlvolle varianten voor de rijkere en de buitenlanders. Hier en daar een *showcase* gebouw; museum, bibliotheek, concertzaal. De snelwegen zelf zijn hoogstandjes, zo is de verkeerswisselaar in het centrum van de stad op vijf niveaus gespreid.

De eindbestemming van uw eerste rit is het financieel district van Pudong, op de rechteroever van de Huangpu rivier. In 1990 was Pudong een arm landbouwgebied, nu is het de economische motor van China. Het meest opvallende deel staat aan de oever: de torengebouwen van de financiële wijk. Verderop liggen woonwijken, nog verder zijn er de *Key Development Zones*, met onder meer fabrieken van General Motors, Volkswagen, Siemens, BASF, Sony, Intel, IBM. Nagenoeg alles dateert van na 1990.

Hoogtepunt van de financiële wijk is de Art Deco-achtige Jinmao Toren, het derde hoogste gebouw ter wereld. Je hebt er een adembenemend overzicht over de stad. De wandeling in de financiële wijk beëindigt u op de promenade aan de boord van de rivier, één van de flaneerplekken van de stad. U zal niet alleen zijn om te genieten van het uitzicht: het is de toeristische trekpleister van Shanghai. Maar verwacht u niet aan buitenlanders: het zijn Chinese toeristen die u gezelschap zullen houden. Ook op dit gebied is China zelfbedruipend. Een Chinees toerist is trouwens makkelijk te herkennen: hij wil met u op de foto.

De Hoer van de Oriënt

Van op de promenade aan de rivier hebt u een schitterend zicht op de hoofdattractie van Shanghai. De Bund is een ononderbroken reeks van 30 schitterende gebouwen langs de

linkeroever, gebouwd tussen 1850 en 1940. De 2 kilometer praalarchitectuur zou niet misstaan aan de Seine of de Thames. Even boeiend zijn de straten achter de Bund. Er hangt een sfeertje dat doet denken aan het New York van de jaren 30, met hoge, stijlrijke en grauwe gebouwen. Zij het dat ze overlopen van fietsende Chinezen. Manhattan omgevormd tot één groot Chinatown.

De Bund was het symbool van één van de meest uitzonderlijke steden van de eerste helft van de 20ste eeuw. Shanghai was zo berucht dat zelfs de beroemdste reporter aller tijden er naar toe gegaan is. Het verslag is te lezen in *Kuifje* en *De Blauwe Lotus*. De stad had bijnamen die er niet om liegen: het Parijs van het Oosten, de hoer van de Oriënt.

De geschiedenis van Shanghai leest als een roman van James Clavell. De stad was de voornaamste buit van de eerste “War on Drugs” uit de geschiedenis. In 1839 startte Engeland militaire manoeuvres tegen het Chinese Keizerrijk. Doel was het recht te behouden om opium in China te importeren, de oplossing die Engeland gevonden had om het onevenwicht in de handelsbalans tussen beide landen op te lossen. Buitenlandse machten kregen toen het recht om concessies te openen in een aantal steden, waaronder Shanghai. Dankzij de unieke ligging als invoerhaven van China kende de stad een stormachtige groei.

Einde jaren 1930 was Shanghai de vijfde grootste stad van de wereld (drie keer Londen), en waarschijnlijk de meest kosmopolitische van allemaal. De stad bestond voor een groot deel uit een Franse en “Internationale” Concessie. Deze concessies werden bestuurd door een oligarchie van rijken en machtigen, en waren totaal onafhankelijk van de Chinese autoriteiten. Er waren ook grote gemeenschappen Japanners, Joden en Russen; eind jaren dertig woonden er 100.000 buitenlanders. Het internationalisme had surreële trekjes: het record “multicultureel bankbiljet” staat op naam van de “Banque Sino-Belge” met hun biljetten van 10 Mexicaanse Dollar uit 1908.

“Als God het toelaat dat Shanghai bestaat, dan is hij een excuses verschuldigd aan Sodom en Gomorrah”, zo lamenteerde een missionaris indertijd. Voor seks kon u naar één van de 668 bordelen, voor drugs naar één van de 1500 opiumbars of -winkels. Ook de wetteloosheid was spreekwoordelijk. Huang Jinrong was tegelijk de machtigste gangster van Shanghai en het hoofd van de politie van de Franse Concessie. Iedereen die naar Shanghai kwam, zo zei men, had iets te verbergen.

De stad heeft aan deze bewogen geschiedenis naast een zin voor ondernemerschap ook een uitzonderlijk architecturaal erfgoed overgehouden. Naast de Bund zijn er ook de concessies fascinerende plekken. De erg uitgebreide Franse Concessie biedt u schitterende wandelroutes, waar u sfeer, architectuur, geschiedenis en valse Rolexen in één keer kan ontdekken. Ze brengen u langs plataanomzoomde wegen die ooit Avenue Maréchal Pétain en Rue Cardinal Mercier heetten, waar villawijken en verstedelijkte delen mekaar opvolgen.

De typisch Franse architectuur en stadsaanleg is schitterend om ontdekken, maar het is vooral fascinerend om zien hoe dit alles Chinees geworden is. De leukste plek om dit te bewonderen is het Fuxing park. Het bijna tien hectaren grote park kan zo in Parijs liggen, het standbeeld van Marx en Engels niet te na gesproken. Dit decor wordt ‘s morgens ingenomen door Chinezen van 8 tot 88 voor hun ochtendgymnastiek. Keuze genoeg: T’ai Chi, stretchen, Weense dans. Niet te missen.

La Chine Profonde

Het echte China ontdek je in de oude wijken buiten de concessies. De zijstraatjes zijn er kronkelpaden waarvan je nooit weet of ze doodlopen in iemands koertje. Wasgoed hangt te drogen, soms vergezeld van een dode vis of eend; oudjes doen hun babbelen, fietsers banen zich

een weg, kinderen spelen op de pleintjes. Ook de Franse Concessie bevat heerlijke delen oer-China. Duik gerust één van de poortjes aan de straatkant in, en ontdek de achterliggende wijkjes. Binnen de straatblokken staan talloze arbeidershuisjes in rijen naast een, terwijl het leven er in de straatjes krioelt.

Het overbevolkte leven gaat er volop zijn gang. Maar niet lang meer: de overheid wil dat de stad een moderne stad wordt, en daarin hebben deze wijken geen plaats. De oude Chinese buurten verdwijnen dan ook sneller dan het Amazoniënwoud.

Maar dit zijn luxeproblemen in vergelijking met vroeger. Shanghai, zo zei men rond 1930, is een torengedouw van 48 verdiepingen luxe gebouwd op 24 verdiepingen hel. In 1937 heeft de vuilnisdienst 20.000 lijken van straat geraapt. De gemiddelde levensverwachting van de Shanghai Chinees bedroeg 27 jaar. “No Dogs or Chinese”, zo luidde het (in aparte verordeningen) in het Huangpu Park.

De economische boom van Shanghai in de 19de eeuw viel samen met oproer in de rest van China. Honderdduizenden zochten de veiligheid van de concessies op. De buitenlanders zagen de opportuniteit: binnen de kortste keren waren de binnenkoeren volgebouwd met arbeiderswoningen. Eind jaren dertig waren er drie miljoen Chinezen in Shanghai.

Ondertussen broedde de onrust in China verder. Het extreem kapitalistische en dus proletarische Shanghai was een haard van verzet, eerst door antiwesterse groeperingen, later door de Communistische Partij. Zo werd de ondergrondse oprichtingsvergadering van de Chinese KP in Shanghai gehouden. De plek is nu te bezichtigen, met onder meer een wassenbeeldreconstructie met rechtstaande Mao Zedong.

Ik weet niet of men er enige sarcastische symboliek moet in zoeken, maar Xintiandi, het huizenblok waarin dit gebouw staat, is door een Hongkong vastgoed consortium gerenoveerd tot een erg smakvolle en gezellige place to be voor de nouveaux riches. Zo kan u op geen minuut van de plaats waar de klassenstrijd werd uitgeroepen warme Foi Gras eten, voor de prijs van een vijfde van een maandloon van een modaal bewaker.

Het Chinese Keizerrijk ging uiteindelijk ten onder in 1911 en China belandde in een burgeroorlog. Op 8 juni 1949 roept Mao Zedong de Volksrepubliek China uit. Jarenlang overheersten vooral blinde ideologie en Mao's grootse waanideeën, zoals de Grote Sprong Voorwaarts en de Culturele Revolutie.

Voor Shanghai was een tijdperk voorbij. Alle buitenlanders waren gevlucht, velen naar Hong Kong, van de glitter bleef niets over. Shanghai bleef nog een tijdlang een economische motor, maar zelfs dat verkwijnde in de jaren zeventig. Op het eind van de jaren tachtig was het een grijze en dorre stad. En toen kwam Deng Xiao Ping aan de macht. Na een paar vingeroefeningen geeft hij in 1990 de “volle gas vooruit” voor Shanghai. De rest is toekomst.

Kuifje in Shanghai

De vraag blijft natuurlijk of dit historisch zo fascinerende Shanghai ook nog een toeristisch bezoek waard is. Als u het mij vraagt: zonder meer. De wandeltochten doorheen de stad zijn echt een ervaring. De Bund en Pudong, de Concessies, de Chinese wijken verdienen elk een wandeldag. Laat u bij uw ontdekking gerust leiden door de wandelingen die Lonely Planet “Shanghai” Gids heeft uitgetekend.

Ook cultureel heeft Shanghai het nodige te bieden. Drie musea liggen er samen rond People's Square, de plaats waar vroeger de paardenracebaan lag. Het plein en de onmiddellijke buurt zijn ook erg leuk en levendig.

Speerpunt van het cultuuraanbod is het Shanghai Museum, een cultuurhistorische schattenkamer. De verzameling bronzen objecten, sommige meer dan 3.000 jaar oud, is imposant. Ook de afdeling beeldhouwwerken is adembenemend, door de gaafheid en simpliciteit van de vormen. U vindt er ook nog ceramiek, kalligrafie, jade, munten, meubilair en minderheden.

Op een steenworp is er het Shanghai Art Museum, prachtig gehuisvest in het vroegere clubhouse van de paardenracebaan. Een vaste collectie wordt aangevuld met tijdelijke exposities. De vaste collectie bevat een selectie van die uniek mooie Chinese tekenkunst: kalligrafie, tekeningen van bamboeplanten, portretten, vergezichten. Ze zijn met spaarzaamheid en harmonie getekend op rijstpapier. Klassiek als de pest maar toch zo ontzettend mooi.

Een steenworp in de andere richting op People's Square brengt u naar het Urban Planning Museum. Hier worden de ontwikkelingsplannen van de overheid voorgesteld aan de inwoners. Een maquette van de stad van niet minder dan 600m² geeft aan hoe de stad er zal uitzien in 2020. De bezoekers schuiven er omheen, velen wijzen naar de plek waar hun huis zal gestaan hebben.

De antiekmarkten van Shanghai zijn zeker een bezoek waard. Op de Dongtai Lu antiekmarkt en in de Duolun Lu Cultural Street vindt u antiek, ambachtelijk werk en curiosa. U kan er bamboetekenaars in persoon ontmoeten, u krijgt dan een met de hand getekend naamkaartje.

Ook present zijn de Mao memorabilia. De Rode boekjes worden in alle talen aangeboden, de Mao-badges en -medailles in alle maten en gewichten. De porseleinen beeldjes van Mao en zijn revolutionaire wachten zijn dermate kitsch dat het echte camp wordt. Het beeld van de Rode Garde en de Rode Gardienne die samen op de vliegende raket zitten, het Rode Boekje in de hand, is gewoon schitterend. Het is een trouwens een hele vooruitgang dat Chairman Mao vandaag de dag enkel nog op de curiosa markten een concentratie camp veroorzaakt.

Voor rust kan u steeds naar één van de tempels in de stad. Een aanrader is de "Jade Buddha Temple", met als hoofdattractie een Budhhabeeld in jade van 2 meter hoog. Buddha is één van de meest populaire onderwerpen in de Chinese beeldende kunst. Dit goedlachs dikkerdje is trouwens een heel contrast met de aan het kruis genagelde jongeman die in onze contreien zo populair is.

Putuoshan

Om echt kennis te maken met de religieuze beleving van de Chinezen maakt u best een uitstap naar Putuoshan, een eiland op vijf uur van Shanghai. De hoofdattracties van het ongerepte eiland zijn de tempels, plaatsen van uitzonderlijke rust. Het zijn erg grote complexen, u kan er vrij in rondwaren. De Puyichan tempel, gelegen aan het sfeervolle dorpscentrum, is 's avonds open, ga er gerust een uurtje de sfeer opsnuiven aan de ingang van de hoofdtempel.

Het eiland is voornamelijk gewijd aan Guanyin, de Godin van de Genade. Het wordt in grote getalen bezocht, onder meer door groepen dames van middelbare leeftijd. Ze gaan van tempel tot tempel en verzamelen op oranje zakken rode stempels. Sommigen bestijgen de duizenden treden naar de 300 meter hoger liggende Fayuchan Tempel terwijl ze om de drie treden knielen en de handen plat op de grond leggen. Ze hebben blijkbaar heel veel genade nodig, en

ze doen elke ochtend hun gymnastiek. Daarnaast kan u er weidse wandelingen maken langs de stranden. Putuoshan is een absoluut aanrader als u Shanghai bezoekt.

Het Parijs van het Oosten

Na de portie gemoedsrust van Putuoshan kan u weer volop mee met de draaikolk van Shanghai. Vergeet niet te genieten van de dagelijkse dingen, te beginnen met het shoppen. In de nieuwe shopping centra vindt u een volledig westers aanbod. Op de openlucht Huating markt vindt u er vervalste kopies van, zij het nagenoeg allemaal in Small en Extra Small maten. De bloemenmarkt van Cultural Square is van een uitzonderlijke kleurenpracht en levendigheid. Ook de vogel-, vis- en insectenmarkt op Xizang Nanlu is een bezoek waard, net zoals de talloze straatmarkten in de oude Chinese stadsdelen.

Eten en uitgaan u kan dezer dagen zonder probleem. U vindt er Chinese restaurants in alle groottes en prijsklassen, en een uitgebreid internationaal aanbod. Naast de voorspelbare snelle hap heeft Shanghai ook klasserestaurants te bieden, met exuberanter interieurs dan ik ooit in het westen gezien heb. Ook het uitgangseven kent de laatste vijf jaar een ongekende boom. In Engelstalige weekbladen vind je de adressen van een kleine 200 bars en clubs, die voor het grootste deel de laatste paar jaar geopend zijn.

Ook de *expats* zijn terug. Dezelfde hardwerkende avonturiers en vakmensen als voorheen, met een vergelijkbare doch beschaafdere zin voor excessen. De decadentie die Shanghai zo typeerde in het begin van vorige eeuw is daarentegen niet teruggekeerd. Als u goed zoekt kan waarschijnlijk wel de nodige seks en drugs te koop vinden, maar het is geen geval een officieel gesanctioneerde bezigheid zoals vroeger, of nu in Bangkok of Amsterdam.

De aanwezigheid van buitenlanders is één van de redenen waarom het zo makkelijk reizen is in Shanghai: de Shanghai Chinezen laten u gewoon doen. De stad is extreem veilig, er zijn nauwelijks bedelaars; abjecte armoede zie je niet. Uw taxichauffeur zal altijd de kortste weg nemen (als hij hem kent weliswaar), nergens worden fooien verwacht. Het leven is er vrij goedkoop. Ook zeer aangenaam is dat alle straatnaamborden de engelse naam vermelden. Gelukkig maar: het geschreven Chinees blijft ten eeuwigen dage een mysterie. Doe uw Chinese gastheren één plezier, en leer de naam van hun stad correct uitspreken. Het is *Shang-Hai*, zoals in “high”, en dus niet *Shan Ghai* zoals in “guy”.

The next big thing

Eén ding mag je met zekerheid over China zeggen: het gaat verbazend goed vooruit. Dit land heeft de ferme intentie om zijn plaats in de vaart der naties op te nemen. Mark my words: dit wordt het decennium, zoniet de eeuw van China. Voor de eerste keer sinds lang slaagt China er in om een politiek en economisch systeem neer te zetten dat toch enigszins blijkt te functioneren. Of het succes van China ook echt op iets stoelt, of alleen maar de zoveelste *bubble* is, zal de tijd uitwijzen. Vandaag is de economische groei reëel.

Op de muren van het Urban Planning Museum heb ik de volgende officieel statement gevonden over de economische politiek van Shanghai: “*The purpose (...) is to establish a modern enterprise system, under which enterprises have clearly defined rights and asset ownership (...) The government takes care of social welfare, (...) housing, health care and welfare programs for the elderly and unemployed.*”. We kunnen dit gerust Sociaal Democratie noemen. Zij het dan zonder de democratie.

Want ondanks de reële liberalisering van de laatste jaren blijft China een rigoureuus autoritair systeem. CNN is van het Internet gebannen en wordt van de kabel gehaald wanneer het regime dit wil; van tijd tot tijd wordt het uitgangseven zonder boe of ba gesloten voor een

paar weken. Erg confronterend zijn de ingrepen in het privé leven van de burgers, met als meest extreme voorbeeld de één-kind-politiek. Publiek debat is onbekend. Er wordt geen maatschappelijk middenveld getolereerd. Tibet, Tiananmen, Falun Gong, de executies van veroordeelden, ook dat is het hedendaagse China.

Een bezoek aan China is dan ook een fascinerende ethische confrontatie: kàn dat, màg dat, een ander politiek systeem dan de parlementaire democratie, een fundamenteel verschillende balans tussen persoonlijke vrijheid en groepsdiscipline? Het is wel bijzonder ironisch dat de westerse mogendheden uitgerekend in Shanghai twee eeuwen lang aangetoond hebben dat het wel degelijk kan en mag.